

Çağa, Çocuk, Child Sözcüklerinin Asıl Kökeni Hakkında Bir Yazı

The Explanation of the True Origin of the Words **Child**, **Çocuk** and **Çağa**

İngilizcedeki **CHILD** sözcüğüyle Türk dilinde **ÇAĞA** ve Moğolca **ÇAKA** sözcükleri çok büyük olasılıkla aynı sözcük kökünün farklı dillere geçerek ses değeri bakımından dönüşmüş ses biçimlerinden başka bir şey değildir.

Sözcük kökü **ÇA** / **ÇI** / **ÇO** / **ÇU** / **ÇAA**¹ / **ÇOVA**² / **ÇOĞ**³ / **ÇOA**⁴ / **ÇİĞA**⁵ / **ÇELET**⁶ biçimlerinde olmakla Avrasya boyunca Türk dilli coğrafyada farklı ağızlarda görülebilir.

Örneğin, Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğüne göre İstanbul, Amasya ve Çorum ağızlarında bu **ÇAĞA** sözcüğünün **ÇA** biçiminde⁷ olmakla “**bebek / yeni doğmuş bebek**” ve “**çocuk**” anlamında geçtiği kaydedilmiştir.

Bizim ATA çalışma grubu olarak yaptığımız çalışmalarda ise 1453 yılı öncesi ATA (Voynich MS) elyazmasında **ÇOCUK** sözcüğünün **ÇCK** biçiminde⁸ yazılmış olduğu görülmüştür. Yaklaşık 600 yaşındaki bu elyazması eserdeki yazım biçiminde **Ç-** sesi sözcük kökü gibi görünmektedir fakat yanına alacağı herhangi bir sesli harf bu sözcüğü günümüz Türkçesinde **ÇOCUK** sözcüğüne eşlememizi engelleyecek nitelikte esaslı bir fonetik değişim yaratmamaktadır.

S. Nişanyan gibi bazı dil bilimciler Türkçedeki **ÇOCUK** sözcüğünün '**domuz yavrusu**' anlamındaki **ÇO-CUK** veya **ÇOÇKA** sözcüğünden dönüştüğünü yazarlar ve savunurlar. Fakat bu sözcük sadece **YAVRU** anlamındadır ve domuz yavrusu için de bazı ağızlarda bu sözcüklerin kullanılmış olmasında şaşılacak bir durum yoktur. Türk dilinde hayvan yavrusu adlandırmalarındaki çeşitliliğe bakılırsa bu anlamsal oluşuma hiç şaşırılmaması gerekir.

Orta Türkçede de örnekleri olduğu gibi, aynı biçimde olmakla günümüzde Azerbaycan ve Anadolu bölgesi ağızlarında **çocuk** ve **yavru** anlamındaki **BALA** sözcüğü de aynı biçimde '**kuş ve/veya hayvan yavrusu**' adlandırmaları için de kullanılmaktadır.

Benzer biçimde Türkçenin bazı ağızlarında **ÇOCULU**⁹ sözcüğü (serçeden biraz büyükçe bir kuş türü adı olarak veya **ÇO-ÇULU** biçiminden dönüşerek “**çocuk/bebek çulu-kuşu**” anlamında) ve **CALİT**¹⁰ sözcüğü de **sincap/küçük-sincap** anlamında kullanılmaktadır. Muhtemelen aynı

¹ Bakınız sözce sözlükte **ÇAA** sözcüğü bebek ve çocuk anlamında; <<https://sozce.com/nedir/67381-cao>>

² Bakınız sözce sözlükte **ÇAVA** sözcüğü bebek ve çocuk anlamında; <<https://sozce.com/nedir/79402-cova>>

³ Bakınız sözce sözlükte **ÇOĞ** sözcüğü bebek ve çocuk anlamında; <<https://sozce.com/nedir/78197-cog>>

⁴ Bakınız sözce sözlükte **ÇOA** sözcüğü bebek ve çocuk anlamında; <<https://sozce.com/nedir/77899-cao>>

⁵ Bakınız sözce sözlükte **ÇİĞA** sözcüğü bebek ve çocuk anlamında; <<https://sozce.com/nedir/73889-ciga>>

⁶ Bakınız sözce sözlükte **ÇELET** çocuk ve haylaz-çocuk anlamında; <<https://sozce.com/nedir/71982-celet>>

⁷ Bakınız sözce sözlükte **ÇA** sözcüğü bebek ve çocuk anlamında; <<https://sozce.com/nedir/67379-ca>>

⁸ Bakınız ATA çalışma grubu (Alp E. Ardiç, Ozan Ardiç, Ahmet Ardiç tarafından) ATA (Voynich) elyazması okumalarının paylaşıldığı sayfalar; <<https://www.turkicresearch.com/Sentences>>

⁹ Bakınız **ÇOCULU** sözcüğü <<https://sozce.com/nedir/78165-coculu>>

¹⁰ Bakınız **CALİT** sözcüğü **sincap** anlamında; <<https://sozce.com/nedir/59402-calit>>

ÇA/ÇAA/CA (kök anlam içeriğinde “**yavru, küçük, bebek, çocuk**” gibi anlamları olmakla) ortak sözcük kökünden türetilmiş ve kayma/yakıştırma anlamlarıyla kullanılmış olmalıdırlar.

Ancak **ÇOCUK / ÇOÇKA** sözcüğünü açıklarken bu tip bir sürüşmüş anlamı esas alarak bu sözcüğün sanki en eski biçiminin anlamıymış algısı yaratacak şekilde “**domuz yavrusu**” açıklamasına bağlamak Türkçe için etimoloji çalışmaları mantığı açısından da doğru bir yaklaşım değildir. Çünkü, sözcükleri sondan eklemli bir dil olan Türk dilinde **ÇOCUK** sözcüğünün en eski biçiminde “**domuz yavrusu**” anlamını barındırması için bunun bir bileşik sözcük olduğunu ve sözcük bileşenlerinden birisinin “**domuz**” anlamında olduğunu ve sözcük bileşenlerinden diğerinin “**yavru**” anlamında olduğunu göstermek gerekirdi. Bunlar gösterilemediğinde bu sözcüğe yüklenen bu tip bir anlamın tarihsel bakımdan yakın dönemlerde kayma veya yakıştırma bir anlam olarak sonradan kazanıldığını düşünmek daha mantıklı olacaktır.

Türkçe sözcükleri Hint Avrupa toplama diller grubu sözcükleri mantığı ile incelemekten dolayı öz-işinde-usçu olduğu tartışılır duruma düşebilecek olan dil bilimciler bu tip uydurma, mantık dışı veya yakıştırma açıklamalara sıklıkla sapabilmektedirler.

Aynı dil bilimciler yavru ve çocuk anlamındaki **BALA** sözcüğünün köken açıklamasını yaparken de “Eski Türkçe **bala** kuş ve/veya hayvan yavrusu” sözcüğünden evrilmiştir diyebilirler. Zaten bunlar “bu sözcük çocuk dilinden türetilmiştir” gibi bir kısmen-yakıştırma açıklamalar da yaparlar. Bu sözcüğün Eski Türkçede ve günümüzde bazı ağızlarda **bala** biçiminde geçtiği doğrudur fakat açıklamaların “**çocuk dilinden türemiştir**” kısmı tamamen bir yakıştırmadan ibarettir.

BALA sözcüğünün de asıl kökenini muhtemelen yine Sümer dilindedir ve bu dilde **bùluğ** biçiminde görülmektedir. Fakat burada referans verdiğimiz aynı Sümerce kaynaklara bakacak olursanız dil bilimcilerin kayma açıklamasına göre **bùluğ** sözcüğü “**çocuk veya genç yetiştirmek**” (to grow up, rear children or young) anlamındaymış. Ayrıca, aynı dil bilimciler Sümerce **bùluğ, bulùğ-ğá** “**büyütülen çocuk ve/veya üvey çocuk**” anlamına da gelir diye de açıklanmaktadır.

Türkçede **ÇAĞA, ÇAKA, ÇA / ÇI / ÇO / ÇU / ÇAA / ÇOVA / ÇOĞ / ÇOA / ÇİĞA / ÇELET**¹¹ sözcüklerini açıklamaya dönecek olursak, **yavru, çocuk** ve **bebek** anlamındaki bu sözcükler muhtemelen Erken-Türk dilinde de yine ***ÇO**, ***ÇÖ** ve/veya **ÇA / ÇAA** biçimindeydi.

Dil bilimi adamı Marek Stachowski bu konunun benzer detayına değindiği [Once Again On The Etymology Of Turkish Çocuk ‘Child’] isimli bilimsel makalesinde **ÇOCUK** sözcüğünün “domuz yavrusu” anlamındaki sözcikle bağlantısı olmadığından bahsederken bu sözcüğün Proto-Türkçedeki köklerinden de bahsetmektedir. Araştırmacı Stachowski aynı makalesinin devamında ***vçöl** ‘**genç(er), küçük(er)**’ biçimlerine ve ***çöcuk** <***çowcuk** <***çawcık** <***çağcık** <***çağacık** <‘**çağa+çocuk**’ sözcüklerine¹² de atıfta bulunmuştur. Açıkça söylemek gerekirse

¹¹ Bakınız sözce sözlükte **ÇELET** çocuk ve haylaz-çocuk anlamında; <<https://sozce.com/nedir/71982-celet>>

¹² Bakınız: Marek STACHOWSKI, ONCE AGAIN ON THE ETYMOLOGY OF TURKISH ÇOCUK ‘CHILD’, Türkbilig, 2009/17: 116-123 <<http://info.filg.uj.edu.pl/zhjj/~stachowski.marek/store/pub/2009%20Cocuk%20-%20once%20again%20-%20Turkb..pdf>>

ÇOCUK sözcüğünün bir **-cık** küçültme eki ile **ÇAĞA-CIK/ÇA-CIK/ÇAA-CUK** sözcüğünün değişmiş biçimi olması olasılığı akla daha yatkındır.

Marek Stachowski'nin aynı makalesinde de açıkladığı gibi Karay-Türkçesinde **çoçha** 'genç/delikanlı adam' anlamında kullanılır.

Ayrıca, Azerbaycan bölgesi ağızlarında ve hatta İzmir bölgesi ağızlarında zaten **çoçka** sözcüğü 'yavru, bebek, çocuk' anlamlarında geçmektedir.

Stachowsk etimolojik olarak **çocuk** sözcüğü ile İngilizcedeki **'child'** sözcüğünün bağlantılı olmadığını göstermenin kolay bir iş olmayacağını yazmıştır ve bununla **ÇOLUK** sözcüğüne de işaret etmiştir.

Gerçekten de Eski Türkçede 'aile' toplu anlamı ile tasdik edilen; çocuklar (chldren) (Ajdarov 1971: 365) anlamıyla ve modern Türkçede çocuk ile bir ikileme olarak **ÇOLUK ÇOCUK** "ev halkı, aile" anlamıyla **ÇOLUK** sözcüğüyle birleştirilir. Stachowsk'nin de işaret ettiği gibi bu sözcük aynı kelimenin iki fonetik varyantının birleşiminden oluşan başka bir ikilemeye benzemektedir. Bu ikileme **delik deşik** ikilemesidir ve buradaki **çoluk** sözcüğü yapısal kuruluş biçimi bakımından bu ikilemedeki "**delik**" söz dizimine çok benzerdir.

Türkmencedeki **çovluk** sözcüğü aynı zamanda 'torunun çocuğu' anlamında da kullanılır. Bu da **çoluk-çocuk** ikilemesi **çoluk** biçimi ses değeri yakındır. Bu ses değeri yapılarıyla bu sözcüklerin dilde yaygın biçimlerinin varlığı **çoluk** biçiminin aslen Eski Oğuz ağızlarında ***çoğluk** biçiminde var olduğunu da düşünmemizi gerektirir. Türkmen Türk dilinin muhtelif ağızlarındaki **çāgalık** 'bebek' (**çāga**+lık) sözcüğünün "üvey evlat" veya "**evlatlık**" anlamında kullanımının da olduğundan bahsedilmektedir. **Çağalık** sözcüğü aynı zamanda **çoğluk** biçimi ses değeri yakındır. Bu durumda **çoluk-çocuk** ikilemesinin (veya **çāgalık çocuk** ikileme biçiminin) geçmişte "bebek çocuk" veya "bebek-çocuklar" anlamında kullanılmış olabileceğini varsaymak mümkündür. Öyle ki, konunun bu detayını düşünmüş ve makalelerinde yazmış olan dil bilimcilerimiz de vardır.¹³

Sonuç olarak, Türkiye Türkçesi, Türkmence, Moğolcada **çaka** ve **çağa** biçiminde görülen, Anadolu ağızlarında "**ça, çaa, çova, çoa, çoğa, çoğ, çağa, çelet**" gibi ses değeri biçimleri de bilindik bu sözcük yanına aldığı **-cık/-cuk** küçültme eki ile kaynaşarak değişime uğrayarak **çaa-cık** veya **çağa-cuk** gibi söyleniş biçimlerinden dolayı → **çocuk** biçimini almış olmalıdır.

Bu sözcüğün Türkçede **ÇOLUK-Çocuk, ÇAĞALIK, ÇAĞACIK** ve/veya **ÇELET** gibi bir söyleniş biçiminden alıntılanarak alan dilde **CHILD** biçiminde evrilmiş olması (İngilizceye ve Hint Avrupa dillerine bu biçimde geçmiş olması) dil bilimsel mantık yürütme ve matematiksel örtüşme ihtimalleri bakımından en kuvvetli olasılıktır. Fakat bu örtüşmeler tesadüfi değildir ve bu farklı dillerde yakın fonetik değerde ve aynı anlamdaki sözcükler tesadüfen veya anagram yaklaşımlarla bu örtüşmeleri bizlere sunuyor da değildir.

¹³ Bakınız: Aydemir, H. (2018). "Çocuk" Sözcüğünün Etimolojisi Üzerine. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (12), 1-18. DOI: 10.29000/rumelide.472749 <<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/557486>>

Zaten Batılı etimoloji sözlüklerinde **CHILD**¹⁴ sözcüğünün nasıl açıklandığını okursanız, bu açıklamaları yazan dil bilimcilerin yazdıklarından emin olmadıklarını veya kafa karışıklığı yaşadığını düşünebilirsiniz. Ayrıca bunlar açıklamalarında hayali/varsayımsal Hint Avrupa kök dilindeki yine hayali ses biçimlerine atıfta bulunurlar. Buna karşın Türkçe **ÇOLUK, ÇELET ve ÇOCULU/ÇOCUKLU/ÇCK-***LU sözcükleriyle ve **ÇO/ÇA/CAA** sözcük kökü içeriğiyle, aslında en mantıklı ve gerçekçi aday olarak **CHILD** sözcüğüne köken olarak gösterilmelidir. İşinde titiz ve maksatlı yanıltmalara sapma çabası olmayan bir dil bilimcinin en azından bu sözcüklerin köken birliği olasılığının en güçlü olasılık olduğunu açıklaması, yani bunları bir ihtimal olarak dahi olsa etimoloji sözlüklerinde **CHILD** maddesi karşısında göstermesi gerekir.

*“Türkçe **ÇAĞA, ÇOVLUK, ÇAĞALIK, ÇOLUK** veya **ÇELET/ÇELED** gibi sözcükler fonetik değer yakınlığı açısından **CHILD** sözcüğü ile hiç yakın değildir”* diyebilecek bir dil bilimci varsa, bu kişiler aslında bir biçimde (farkında olarak veya olmayarak); *“dil biliminde böyle bir Türkçe sözcükle ses değeri yakınlığı sunmaktansa hayali kök dillere referans vermeyi tercih ederiz”* demiş olmaktadırlar.

Belki tamamı için olmasa bile, olasıdır ki, bunların belki de bir kısmı yaptıkları dil bilimi çalışmalarına bilerek ya da bilmeyerek ırkçı ayrımcı bilinç altlarını karıştırıyor bile olabilirler.

Bu açıklamalarımızdan çıkarılacak ilk sonuç bazı sözde dil bilimcilerin gerçek dillerdeki gerçek sözcüklere atıfta bulunmaktansa insan eliyle sonradan yaratılmış hayali kök dillerdeki hayali fonetik biçimlere atıfta bulunmayı tercih edebildiklerini açıkça görebiliyor olduğumuzdur.

İkinci bir sonuç olarak belirtmek gerekir ki, İngilizce gibi Hint Avrupa toplama dillerinin en eski konuşanları Erken Türk dillerinden ve/veya Eski Türkçeden Child sözcüğünü kendi dillerine yeni veya evirdikleri fonetik biçimleriyle almışlardır.

Aslında, iyi ki de toplama dilleri konuşanların ataları vaktiyle bu sözcükleri Türk dilinden almışlar. Yoksa bunların torunları bugün bu sözcükleri toplama dillerindeki hangi başka sözcüklerle karşılayarak cümle kuracaklardı bilemiyoruz. Ancak bilinmeyen bu detayı ayrıca araştırmak da tabii ki mümkündür.

“Çocuk sözcüğü domuz yavrusu için kullanılan bir adlandırmayken insan yavrusu için de mi kullanıldı?” sorusuna geri dönerek, işin bu kısmını özet bir sonuç olarak yazmak gerekse şunları yazabilir veya tekrar edebiliriz;

Bazı dil bilimciler bunu iddia ediyor olsalar da aslında bunun tam tersine çocuk sözcüğü insanlar için kullanılırken sonradan belli ağzılarda ve bölgelerde domuz yavrusu için de kullanılmıştır. Bunun dilsel kanıtları da zaten mevcuttur. Burada bazı dil bilimcilerin bu tip yakıştırması aslında ters yönlü yanlış bir çıkarım olarak yanlış veya tamamen uyduruk bir açıklamadır denilebilir.

30 bin yaşında olduğu tahmin edilen bebek mamuta Kanada Yerli dilinde “bebek hayvan” anlamına gelen **MUMÇOGA** ismi verilmiş. (“Mamut Bebek” anlamında olmakla; Çocuk/bebek **Mamut / MAM-ut+ÇAĞA**)

¹⁴ Bakınız etymonline sözlükte **CHILD**;

<https://www.etymonline.com/word/child?ref=etymonline_crossreference>

Bahsedilen Kanada yerlilerinin burada **ÇOĞA** dediği sözcük **BEBEK** anlamındadır. Aynı sözcük Türkçede **ÇAĞA/ÇAGA** biçiminde yaşamaktadır ve sözcük küçük çocuk (bazı ağızlarda bebek) anlamında kullanılır.

Amerika yerli dillerinde Türkçe kökenli olduğunu ileri sürdüğümüz sözcükler binlerle ifade edilen sayılarda (ses değeri ve anlamca) Türkçe ile örtüşmeler gösterir. Bu örtüşmeler Türk dilini dünyanın bilinen en eski dili yapmaya yeterli verileri barındırmaktadır. Çünkü Türk dilli coğrafya ile bu mamut yavrusu için adlandırmayı yapan Kanada yerli ağızı arasında sözcük alışverişi olayını açıklayabilecek veya bağlantı kurabilecek en yakın tarihsel etkileşim veya iletişim ya da karşılaşma son buzul çağındaki göçler döneminde gerçekleşmiştir.

Çağa sözcüğü Türk dilinin farklı ağızlarında yavru, bebek, küçük-çocuk anlamında kullanılır. Çok geniş coğrafya ve ağızlarda aynı anlamda kullanılan sözcük için dar bölgede belli ağızda kullanılan “domuz yavrusu anlamındadır” biçiminde açıklanan anlamı bu sözcük için en eski anlam olarak esas almak da zaten mantık dışıdır.

Bu sözcük bazı bölgelerde **-cık** sözcük ekini alarak **ÇAĞA-CIK / ÇAA-CIK / ÇA-CUK** biçiminde (körpe çocuk, yeni doğmuş bebecik, yavruca, bebecik, küçük çocuk anlamında olmakla) kullanılmıştır.

Çaçacık/Çagacuk sözcüğü zamanla **çoçuk** biçimini almıştır. Bir domuz yavrusu için çocuk sözcüğü bebecik, yavruca anlamında sonradan kullanılmıştır ve daha eski kullanımı insan yavrusu içindir.

Çağa sözcüğünün **ÇAA, ÇA** gibi söyleniş biçimleri de bilinmektedir. Burada sözcüğün **ÇA-** kökü esas anlamı taşıyan kısımdır ve Türkçe sözcüklerin kökündeki anlam içeriğini sözcük ekleri hiçbir zaman değiştiremezler. Bunun aksini iddia eden zaten Türk dili sözcük kuruluşu yapısını bilmiyor demektir.

Çaa/ça sözcüğünü Sümer/Kenger dilinde **Şa** biçiminde görüyoruz. Ş/Ç ses değişimi zaten bilindik bir fonetik değişimdir. Bu sözcük Sümerce rahim anlamına gelmektedir. Sümerce **şa-Şa-şa** sözcüğü ise doğmamış çocuk ve fetüs anlamındadır.¹⁵ Sözcüğün daha erken Türkçede yeni doğmuş bebek anlamında ve Sümer sonrası dönemde de zamanla kullanılmış olduğu söylenebilir. Bu dillerde **Şa** ve **Ça** sözcük kökü anlam içeriğinde çocuk veya bebek veya fetüs gibi anlamları da görmekteyiz.

ÇA/ÇAA/ÇAĞA sözcüğünün domuz yavrusu anlamına gelirken sonradan insan yavrusu için de kullanıldığını söyleyenler ve/veya Child sözcüğünün kökenini açıklarken Türk dilini bir ihtimal olarak dahi açıklamayı göz ardı edebilen sözde dil bilimciler dil bilimi adına uyduruk/yakıştırma biçimde mesnetsiz kanıtsız açıklamaları kendi yarattıkları hayali dil köklerine bağlamak yoluyla mantık dışı biçimde kolayca sunabilmekteler. Bu uydurukçulara

¹⁵ (Bakınız: <<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1229078>>)

itibar etmeyin çünkü Türk dili adına bunların ağzından doğru söz çıksa zaten o zaman şaşırmanız gerekirdi.

Türk dili dünyada coğrafi alan olarak en yaygın biçimde genişlemiş ve neredeyse bilinen bütün dillere çok sayıda sözcük vermiş ve onları zenginleştirmiş olan dünya üzerinde bilindik en eski dildir. Dilin eski olmasının dilsel kanıtları Türkiye Türkçesi ve Amerika Kıtası yerli dillerindeki çok sayıda kelimenin anlamca ve ses değeri bakımından örtüşmesiyle çoktan kanıtlanmıştır. Bunu kanıtlayan aslında dil bilimcimiz Tahsin Mayatepektir. Fakat kendisi sağlığında (ve ondan sonra hiçbir dil bilimci) elde edilen bulguların aslında Türk dilini Dünyanın bilinen en eski dili yaptığını açıklamamıştı. Onlar “Türkçe en az son buzul çağında var olmalıydı ki Amerika Kıtasına göç eden insanların benliğinde Türkçe sözcükler de bu yeni dünyaya göç edebilsin” diyerek elde ettikleri değerli örtüşmeleri bu şekilde açıklamayı düşünememişlerdi. Şimdi işte ben burada bu en gerçek ve bilimsel kanıtlara dayanarak bu açıklamayı yapmış oluyorum.

Dil bilimine mantık ve matematik açılardan yaklaşan bir araştırmacı olarak Türk dilinin dünyanın bilinen en eski dili olduğunu ilan ediyorum.

İtirazı olan varsa sunduğumuz kanıtları mantık ve matematiğe dayanarak çürütmeye çalışsın bakalım yapabilecekler mi? Bunu yapamıyorlarsa yazdıkları saçma sapan sözde etimolojik açıklamalar veren sözlüklerini burada sunduğum gerçek bilgilerle güncellesinler.

Aksi halde hem bu bulguları çürütmüyor hem de sözlüklerini güncellemek istemiyorlarsa bu sözde dil bilimciler öğrencilerini ve bütün insanlığı bilerek yanıltıyor duruma düşeceklerdir.

Ahmet Ardiç

Mart 2023

Not: Bu makaleye en son eklemeler Ağustos 2023 tarihinde yapılmıştır.